

Αύτός δ ἐγκλιματισμένος ἐφιάλτης είναι ηδη γύρω μας κι' αὐτή ή περιγραφή μπορεῖ πολὺ λίγο νὰ θεωρηθεῖ διόγκωση τῆς σημερινῆς πραγματικότητας. Ἐκφράζει τὴν ἀντεικειμενική πορεία ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ αὐξανόμενη ταχύτητα ή γραφειοκρατοποιημένη κοινωνία. Αύτή καθορίζει τὸν τελικὸ σκοπὸ τῶν κυριάρχων τάξεων ποὺ εἶναι γὰρ κάνει νὰ ἀποτύχει ή ἔξεγερση τῶν ἐκμεταλλευμένων κάνοντάς τους γὰρ τρέχουν πίσω ἀπὸ τὸ «ἐπίπεδο ζωῆς», ἔξαρθρώνοντας τὴν ἀληθεγγύλη τους μὲ τὴν ἱεράρχηση, γραφειοκρατοποιημένη την πολιτική τῶν κυριάρχων τάξεων μὲ τὸ ἀντεικειμενικὸ προτσές ποὺ ἐκτυλίσσεται μέσα στὴν κοινωνία τους.

Ἄλλα αὐτὸ τὸ σχέδιο ἀποτυγχάνει γιατὶ δὲν κατορθώνει νὰ ὑπεργιήσει τὴν βασικὴ ἀντίφαση τοῦ καπιταλισμοῦ, ή δποία ἀντίθετα πολλαπλασιάζεται στὸ ἀπειρο οὔτε μέχρι σήμερα γὰρ καταργήσει τὴν πάλη τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς μεταμορφώσει σὲ μαριούτες κιγούμενες ἀπὸ τὴ γραφειοκρατία τῆς παραγωγῆς, τῆς κατανάλωσης καὶ τῆς πολιτικῆς. Σ' αὐτή τὴν ἀνάλυση τῶν δρων καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας θέλουμε νὰ σταθοῦμε τώρα.

VI. Ἡ ἀποτυχία τοῦ καπιταλισμοῦ.

Ο καπιταλισμὸς τείγει νὰ γραφειοκρατοιήσει δλοκληρωτικὰ τὴν κοινωνία. Εἴτε τὸ ξέρουν εἴτε δχι, εἴτε ρητῶς τὸ θέλουν εἴτε δχι, οἱ καπιταλιστὲς δὲν μποροῦν οὔτε νὰ ἀνταπαντοῦν στὴν πάλη τῶν ἐργαζομένων ἐναντίον τοῦ συστήματος, οὔτε νὰ λύγουν τὰ ἀναρίθμητα προβλήματα ποὺ ή ἔξελιξη τοῦ σύγχρονου κόσμου διαρκῶς τοὺς θέτει, παρὰ προσπαθῶντας νὰ ὑποτάξουν στὴν ἔξουσία τους καὶ στὴν «ὅργανωσή» τους δλοένα καὶ περισσότερους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, νὰ διεισδύσουν δλοένα καὶ περισσότερο στὴν ἐργασία καὶ στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ τὴν διευθύνουν σύμφωνα μὲ τὰ δικά τους συμφέροντα καὶ τὴ δική τους δημιουργίη. Η τρέχουσα νοστροπία δὲν διέπει στὴν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ παρὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς. Άλλα αὐτὸ ἐδῶ

δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς της ἐπέκτασης καὶ τῆς ἐμβάθυνσης τῶν σχέσεων παραγωγῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν καπιταλιστῶν. Ἡ ἀγάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι ἡ αὐξανόμενη προλεταριοποίηση τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ἀναγωγὴ κάθε ἐργασίας σὲ ἐργασία ἑκτελεστικὴ στοὺς κόλπους μεγάλων συνόλων δργανωμένων γραφειοκρατικὰ καὶ δλοέντα καὶ περισσότερο προωθούμενος διαχωρισμὸς τῶν λειτουργιῶν ἑκτέλεσης καὶ διεύθυνσης. Ἡ χειραγώγηση καὶ ἡ δργάνωση ἀπὸ ἔξω δλων τῶν δψεων τῆς ζωῆς. Ἡ ξεχωριστὴ ἐγκαθίδρυση τῶν μηχανισμῶν τῆς διεύθυνσης, στοὺς κόλπους τῆς δποίας ἡ ἴδια διαιρεση μεταξὺ διεύθυνσης καὶ ἑκτέλεσης ἔφαρμόζεται ἀμεσα. Ἔτσι ὁ καπιταλισμὸς δργανώνεται καὶ δργανώνει τὴν κοινωνία. Ο σκοπός του εἶναι νὰ δημιουργήσει μὲὰ κατάσταση ὅπου ὁ διευθυντικὸς μηχανισμὸς θὰ ἀποφάσιζε γιὰ τὰ πάντα, ὅπου τίποτε δὲν θὰ ἔρχονται νὰ διακόψει τὴν «κανονικὴ» λειτουργία ποὺ ἔχει προβλεφτεῖ ἀπὸ τὰ γραφεῖα καὶ τοὺς κυβερνῆτες, ὅπου δλα θὰ ἔκτυλίσσονται σύμφωνα μὲ τὰ σχέδια τῶν δργανωτῶν, ὅπου ἡ ἀπεριόριστη χειραγώγηση τῶν ἀνθρώπων θὰ τοὺς ἔκανε εύπειθως νὰ συμπεριφέρονται σὰν μηχανὲς παραγωγῆς καὶ κατανάλωσης. Ἔτσι οἱ ἀντιφάσεις καὶ οἱ χρίσεις τοῦ συστήματος τελικὰ θὰ υπερνικήθονται.

Προφανῶς ὁ καπιταλισμὸς ἔχει ἥδη διατρέξει ἔνα μεγάλο τμῆμα τοῦ δρόμου ποὺ δδηγεῖ στὴν πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς κατάστασης. Ὁπως τὸ ἔχουμε δεῖ στὸ πρῶτο μέρος αὐτοῦ τοῦ κειμένου ἔχει κατορθώσει νὰ ἐλέγχει ἵκανοποιητικὰ τὴν οἰκονομία καὶ νὰ περιορίζει τὶς υφέσεις ἢ τὴ μαζικὴ ἀνεργία, νὰ υποβάλλει τοὺς καταναλωτὲς μὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀπορροφοῦν μὲὰ παραγωγὴ διαρκῶς αὐξανόμενη, νὰ ἐνσωματώσει τὶς ἐργατικὲς δργανώσεις στὸ σύστημά της καὶ νὰ τὶς κάνει τροχούς του νὰ μεταμορφώσει τὴν πολιτικὴ σὲ ἔνα ἀποχρευστικὸ παιχνίδι.

Αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις τῆς γραφειοκρατοποίησης τῆς κοινωνίας καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἐλεγχό τῆς οἰκονομίας, οἱ ἀπολογητὲς τοῦ συστήματος καὶ μερικοὶ παραδοσιακοὶ μαρξιστὲς τὶς θεωροῦν σὰν ἀποδείξεις ὅτι ὁ καπιταλισμὸς ἔχει ξεπεράσει τὶς «ἀντιφάσεις» του. Ἐκεῖνο ποὺ συχνὰ δδηγεῖ τοὺς μαρξιστὲς τῆς παράδοσης εἴτε νὰ ἀργοῦνται τὰ γεγονότα εἴτε νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν ἐπαναστατικὴ προοπτικὴ εἶναι τὸ ὅτι δὲν διέπουν ὅτι ὁ καπιταλισμὸς δὲν ἔκανε παρὰ νὰ ἔξαλείψει τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον ποὺ δὲν ἦταν καπιτα-

λιστικό δτι έχεινες ποὺ είχαν συγηθίσει γὰ θεωροῦν «ἀντιφάσεις» δὲν ήταν ἀκριβῶς ἀντιφάσεις τοῦ καπιταλισμοῦ ἀλλὰ στοιχεῖα συμφυῆ μιᾶς κοινωνίας ποὺ δὲν καπιταλισμὸς δὲν εἶχε ἀκόμα ἐπαρκῶς μεταμορφώσει καὶ ἀφομοιώσει.

Δὲν κατάλαβαν γιὰ παράδειγμα δτι: οἱ οἰκονομικὲς χρίσεις ήταν ἐπακόλουθο τοῦ διαιρετισμοῦ τῆς παραγωγῆς σὲ ἔνα πλήθος μονάδων μὲ ἀνεξάρτητη διαχείρηση — διαιρετισμὸς ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ οὐσιωδῶς καπιταλιστικὸ ἀλλὰ εἶναι ἀντίθετα τόσο παράλογο ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ συστήματος ὃσο θὰ ήταν ἡ ἀνεξάρτητη διεύθυνση τῶν διαφόρων τμημάτων ἐνὸς ἐργοστασίου. Ἡ λογικὴ τοῦ καπιταλισμοῦ εἶγαι γὰ χειρίζεται τὸ σύνολο τῆς κοινωνίας σὰν μιὰ ἀπέραντη ὅλοκληρωμένη ἐπιχείρηση. Τὰ προβλήματα ποὺ συναντᾶ σ' ὃσο διάστημα αὐτὴ ἡ διοικήση δὲν ἔχει πραγματοποιηθεῖ, μακριὰ ἀπὸ τὸ γὰ αἴρουν τὴν οὐσία του δὲν κάνουν παρὰ γὰ τὴν καλύπτουν.

Ἄλλὰ ἀν ἀποδεσμευτοῦμε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιπόλαιη ὅπτικὴ βλέπουμε ἀμέσως δτι ἡ ἀντίφαση τοῦ καπιταλισμοῦ δὲν μπορεῖ γὰ καταργηθεῖ ἔκτὸς μόνον ἀν καταργηθεῖ τὸ σύστημα. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀντίφαση ὅπως τὴν ἔχουμε ἰδεῖ στὸ δεύτερο μέρος αὐτοῦ τοῦ κειμένου τίθεται ἀπὸ τὴν ἵδια τὴν διάρθρωση. Αὐτὴ εἶναι συμφυῆς μὲ τὶς θεμελιώδεις σχέσεις ποὺ συνιστοῦν τὴν καπιταλιστικὴ ὅργανωση τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐργασίας. Αὐτὴ τείγει διαρκῶς γὰ περιορίσει τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἐργαζομένων σὲ ἀπλοὺς ἡ καθαροὺς ἔκτελεστὲς ἀλλὰ θὰ κατέρρεε ἀμέσως ἀν αὐτὸς δὲν περιορίσμὸς πραγματοποιούνται ὅλοκληρωτικά.

Αὐτὴ εἶγαι λοιπὸν ἀναγκασμένη ταυτόχρονα γὰ προτείνει τὴν συμμετοχὴ τῶν ἔκτελεστῶν στὸ προτσές τῆς παραγωγῆς καὶ γὰ τοὺς ἀργεῖται κάθε πρωτοβουλία. Σὲ μιὰ κοινωνία σὲ διαρκὴ ἀγαταραχὴ αὐτὴ ἡ ἀντίφαση γίνεται τὸ καθημερινὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς. Καὶ ἡ ταξικὴ πάλη τῶν ἐργαζομένων γίνεται ἀμέσως μιὰ διαρκὴς ἀμφισβήτηση τῶν θεμελίων τοῦ συστήματος. Λοιπὸν ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ δὲν εἶγαι παρὰ ἡ ἐπέκταση τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων σὲ δλη τὴν κοινωνία. Γραφειοκρατοποιῶντας δλες τὶς δραστηριότητες γιὰ γὰ «λύσει» τὶς ἀντιφάσεις ποὺ κληρονόμησε ἀπὸ προηγούμενες ιστορικὲς φάσεις δ καπιταλισμὸς δὲν κάνει παρὰ γὰ διαδίδει παντοῦ τὴ θεμελιώδη του ἀντίφαση.

Καὶ οἱ προσπάθειές του νὰ τὴ λύσει δὲν καταλήγουν παρὰ σὲ ἀποτυχία.

Γιὰ νὰ πειστοῦμε πρέπει πρῶτα νὰ παρατηρήσουμε τὴν κατάσταση μέσα στὴν παραγωγή: Ἐπὸ πρὶν ἔνα αἰῶνα ὁ τεῦλορισμός, κατόπι νὴ ψυχολογία καὶ νὴ «βιομηχανικὴ» κοινωνιολογία δοκίμασαν γὰρ πραγματοποιήσουν αὐτὸν τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου: δηλ. γὰρ κατορθώσουν ὡστὲ οἱ ἐκμεταλλευόμενοι καὶ ἀλλοτριούμενοι ἐργάτες νὰ ἐργάζονται σὰν νὰ μὴν ἦταν τέτοιοι, ἔχεινοι στοὺς ὅποίους νὴ πρωτοδουλία εἶναι ἀπαγορευμένη γὰρ παιρουν ἀσυνήθη πρωτοδουλία ὅταν αὐτὴ εἶναι «ἀναγκαῖα» δηλ. δλο τὸν χρόνο, ἔχεινοι ποὺ εἶναι διαρκῶς ἐντελῶς ἀποκλεισμένοι γὰρ συμμετέχουν κατὰ κάποιο τρόπο. Ἡ λύση σ' αὐτὸν τὸ πρόβλημα δὲν ἔχει προχωρήσει οὔτε ἔνα χιλιοστόμετρο ὄπερα ἀπὸ ἔναν αἰῶνα. Οἱ μάταιες προσπάθειες τῶν βιομηχανικῶν κοινωνιολόγων γὰρ «μεταρρυθμίσουν» τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις στὴν βιομηχανία δὲν κατέληξαν παρὰ σὲ μιὰ διακόσμηση ὅμοια μ' αὐτὴν τῶν κηπαρίων ποὺ περιστοιχίζουν τὰ σύγχρονα ἐργοστάσια.

Βέβαια ὅταν νὴ λογικὴ τοῦ συστήματος προωθημένη στὶς τελευταῖς τῆς συγέπειες καταλήγει σὲ ἀπόλυτο ἀδιέξοδο, πρέπει γὰρ ἐπιφέρουν διορθώσεις. Ἀλλὰ αὐτὲς δὲν εἶναι παρὰ ταλαντεύσεις γύρω ἀπὸ ἔνα κεντρικὸ σημεῖο ἀνισορροπίας. Ἔτσι μιὰ κίνηση σχεδιάζεται ἀπὸ τώρα ἐναντίον τῆς διαρκῶς πιὸ προωθημένης διαιρεσῆς τῶν καθηκόντων γιατὶ ἔχουν παρατηρήσει ὅτι πέρα ἀπὸ ἔνα δρισμένο σημεῖο αὐτὴ νὴ διαιρεση ἐλαττώγει τὴ συγολεικὴ ἀποδοτικότητα τῆς ἐπιχείρησης. Ἔγκαταλείπουν τὸν «μισθὸ κατὰ ἀποδοτικότητα» γιὰ νὰ ἔξαλείψουν τὶς συγχρούσεις ποὺ ἀδιάκοπα δημιουργοῦνται στὸν καθορισμὸ τῆς γόρμας, τοῦ ἐλέγχου κλπ. καὶ ἐπανέρχονται στὸ μισθὸ μὲ τὸ χρόνο. Αὐτὲς οἱ διορθώσεις δὲν διορθώνουν τελικὰ τίποτε τὸ οὐσιαστικό. Εἶναι ἀδύνατο στὴ σημερινὴ κατάσταση γὰρ εὑρυγθοῦν τὰ καθήκοντα τόσο ὥστε νὴ ἐργασία τοῦ ἐργάτη γὰρ ἐπανακτήσει μιὰ παρόμοια σημασία. Καὶ νὴ ἐπαναπόδωση πιὸ δλοκληρωμένων καθηκόντων στοὺς ἐργάτες αὐξάνονταις τὸν σχετικὸ βαθμὸ αὐτογομίας τους στὴν ἐργασία αὐξάνει τὰ μέσα τῆς πάλης τους ἐναντίον τῆς διεύθυνσης καὶ συνεπῶς τροφοδοτεῖ ἐκ γέου τὴ βασικὴ σύγχρουση. Ἐπίσης καὶ νὴ λύση ποὺ ἐπιλέγει δὲ καπιταλισμὸς δὲν εἶναι νὴ διευθέτηση τῶν σχέσεών του μὲ τους ἐργάτες ἀλλὰ νὴ ριζικὴ τους κατάργηση μὲ τὴν κατάρ-

γηση του έργατη, μὲ δὲ λόγια μὲ τὴν αὐτοματοποίηση τῆς παραγωγῆς.

Όπως σοδαρά τὸ ἔχει πεῖ ἔνας ἀμερικανὸς ἔργοδότης «ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ στὴν βιομηχανία εἶναι ποὺ αὐτὴ εἶναι γεμάτη ἀνθρώπους». Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κατάργηση δὲν μπορεῖ νὰ εἴναι ὀλική: Οἱ αὐτοματοποιούμενες ἐπιχειρήσεις δὲν μποροῦν νὰ λειτουργήσουν δίχως νὰ περιβάλλονται ἀπὸ ἕνα δίκτυο ἀνθρωπίνων δραστηριοτήτων (τροφοδότηση, ἐπίβλεψη, διατήρηση καὶ ἐπισκευή). Ὑπονοεῖται λοιπὸν ἡ διατήρηση μιᾶς ἐργατικῆς δύναμης καὶ οἱ ἀντιφάσεις ποὺ ἀπορρέουν ἐπίσης παίρνουν μιὰ νέα μορφή. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει γιὰ μεγάλο ἀκόμα διάστημα, ἡ αὐτοματοποίηση ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τὴν φύση δὲν θὰ ἀφορᾶ παρὰ μιὰ μικρὴ μειοφυφία τῆς ἐργατικῆς δύναμης. Οἱ ἐργάτες ποὺ ἔργω καὶ δυνάμει ἐφυγαν ἀπὸ τοὺς αὐτοματοποιημένους τομεῖς πρέπει νὰ δροῦν δπουδήποτε μιὰ ἀπασχόληση —καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν δροῦν παρὰ σὲ τομεῖς ποὺ δὲν ἔχουν αὐτοματοποιηθεῖ. Οἱ αὐτοματοποιημένοι τομεῖς δὲν χρησιμοποιοῦν καθόλου χειρώνακτες, ἀλλὰ ἡ μεγάλη πλειοφυφία ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἔξακολουθεῖ γιὰ μεγάλο ἀκόμα διάστημα νὰ ἀπασχολεῖται σὲ ἄλλους τομεῖς. Ἡ αὐτοματοποίηση δὲν λύγει λοιπὸν τὸ πρόβλημα τοῦ καπιταλισμοῦ στὴν παραγωγή.

Ἐτσι οἱ γίκες τοῦ καπιταλισμοῦ πάνω στοὺς ἐργάτες μέσα στὴν παραγωγὴ μεταμορφώνονται ὅστερα ἀπὸ ἕνα διάστημα σὲ ἥπτες. Ἡ ἴδια διαλεκτικὴ ἐμφανίζεται στὴν πράξη καὶ σχετικὰ μὲ τὴ διεύθυνση τῆς κοινωνίας. Κάθε λύση ποὺ ὁ καπιταλισμὸς ἐφευρίσκει γιὰ τὰ προβλήματα δύνηγει ἀμέσως στὴ δημιουργία νέων. Κάθε μία ἀπὸ τὶς «γίκες» του ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ ἀντίθετό της. Ἡ Ας πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὸ πρόβλημα τῶν κρίσεων καὶ τῆς ἀνεργίας. Ο καπιταλισμὸς ὅστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο ἔχει κατορθώσει νὰ ἐλέγχει τὸ ἐπίπεδο τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας μὲ τρόπο ποὺ νὰ περιορίζει τὶς οἰκονομικὲς κρίσεις καὶ νὰ διατηρεῖ μιὰ σχετικὰ πλήρη ἀπασχόληση τῆς ἐργατικῆς δύναμης. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κατάσταση δημιουργεῖ ἔνα πλήθος ἀπὸ προβλήματα νέα, ποὺ τὰ διέπουμε πολὺ καθαρὰ στὴν περίπτωση τῆς Ἀγγλίας.

Σ' αὐτὴ τὴν χώρα τὸ ποσοστὸ τῆς ἀνεργίας μετὰ τὸν πόλεμο

δὲν ἔχει ξεπεράσει τὸ 2½% ἐνῷ οἱ μὴ «ίκανοποιητικὲς προσφορὲς ἀπασχόλησης» εἶναι συχνὰ ἀγώτερες ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγέργων. Ἐπ’ αὐτὸν προκύπτει ὅπὸ τὸ ἔνα μέρος μία ἄνοδος τοῦ μισθοῦ που προφανῶς κρίνεται «ὑπερβολική» ἀπὸ τοὺς καπιταλιστές. Αὕτη ὑλοποιεῖται μέσα στὶς γενικὲς αὐξήσεις ποὺ συμφωνοῦνται στὶς διαπραγματεύσεις μεταξὺ ἐργαδιτῶν καὶ συνδικάτων ἀλλὰ πρὸ παντὸς μέσα στὴν «παρέκλιση» τῶν μισθῶν δηλ. στὴν συνεχῆ αὔξηση τῶν πραγματικῶν ἀνταμοιβῶν πέρα ἀπὸ τὶς συμβατικὲς ἀμοιβές. Ἐπὸ μιὰ ἄλλη πλευρᾷ καὶ τὴν πιὸ ἀφόρητη γιὰ τοὺς καπιταλιστές, ἡ πάλη τῶν ἐργατῶν ἐναντίον τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ζωῆς μέσα στὴν ἐπιχείρηση ἔχει πάρει μιὰ ἀσυνήθη ἔνταση καὶ ἔκταση. Θὰ ξανάρθουμε σ’ αὐτό. Πιασμένος ἀπὸ τὸ λαρύγγι μὲ τὴν ἀμφισβήτηση τῆς ἔξουσίας του μέσα στὸ ἐργοστάσιο καὶ ἀπὸ τὸ ὑψὸς τῶν μισθῶν καὶ τὸ κόστος ποὺ ἐμποδίζει τὶς ἔξαγωγές του δίχως τὶς δποῖες δὲν θὰ μποροῦσε γὰρ ζῆσει, δ ἀγγλικὸς καπιταλισμὸς συζητεῖ ἀνοιχτὰ ἀπὸ πρὸν 6 χρόνια στὶς στῆλες τῶν ἔφημερίδων του τὴν ἀνάγκη γὰρ ἐγχύσει μέσα στὴν οἰκονομία μιὰ καλὴ δόση ἀνεργίας γιὰ γὰρ «πειθαρχήσει» τοὺς ἐργάτες. Γι’ αὐτὸν ἡ συντηρητικὴ κυβέρνηση ἔχει σκόπιμα ὀργανώσει σὲ πολλὲς ἐπαναλήψεις οἰκονομικὲς ἀνακοπές: τὸ 1955 ἀνακοπὴ τῆς παραγωγῆς ποὺ διήρκεσε μέχρι τὸ 1958 στὶς ἀρχὲς τοῦ 1960 (ἡ παραγωγὴ ἀγακόπτεται γιὰ ἔνα χρόνο) καὶ ἀκόμια τὸν Ιούλιο τοῦ 1961. Τὸ πρόβλημα διμως δὲν λύθηκε. Πρῶτον ἡ δόση τῆς ἀνεργίας δὲν ἦταν ίκανοποιητικὴ καὶ μιὰ δόση πιὸ μεγάλη κιγδύνευε γὰρ προκαλέσει μιὰ πραγματικὴ κρίση ἡ μᾶλλον μιὰ ἔκρηξη τῆς πάλης τῶν τάξεων. Κατόπιν αὐτὲς οἱ διακοπὲς καὶ πιὸ γενικὰ ἡ «ἀντιπληθωρικὴ» στάση τῆς κυβέρνησης συνεπάγονται μιὰ χρόνια στασιμότητα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς παραγωγικότητας ποὺ ἔχει συντείνει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο στὴν ὑπονόμευση τῆς ἀνταγωνιστικῆς βάσης τῶν ἀγγλικῶν προϊόντων στὴ διεθνῆ ἀγορά. Τέλος καὶ πρὸ παντὸς δεδομένης τῆς μαχητικότητας τοῦ ἀγγλικοῦ προλεταριάτου οὗτε ἡ πίεση γιὰ τοὺς μισθοὺς οὗτε οἱ συγκρούσεις γιὰ τὶς συνθῆκες τῆς παραγωγῆς εἶχαν περιοριστεῖ. Οἱ ἀγακοπὲς ἔχουν μόνον προσθέσει σ’ αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν γῆδη μιὰ γέα αἰτία συγκρούσεων, τὶς ἀπολύσεις. Βλέπουμε συχνὰ τὸ σύνολο ἐγδεικνύοντας τὸν ἀπεργεῖ γιατὶ 50 ή 100 ἐργάτες πῆραν εἰδοποίηση, ἀπόλυσης, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι οἱ ἐργάτες θέτουν τὸ πρόβλη-

μα τοῦ ἐλέγχου τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχόλησης μέσα στὴν ἐπιχείρηση. ὜πει πολιτικὴ τοῦ Μακμίλαν ἀπὸ πρὶν 6 χρόνια εἶναι μιὰ πολιτικὴ ἀγόητη ποὺ ἐπιδειγώνει τὰ προβλήματα ἀντὶ γὰ τὰ λύνει καὶ δημιουργεῖ γέα. Μποροῦμε νὰ ποῦμε τὸ ἵδιο γιὰ τὴν πολιτικὴ τοῦ Ἀϊζενχάουερ στὶς Ἡγωμένες Πολιτεῖες, ποὺ γιὰ γὰ ἀγωνιστεῖ ἐναντίον τῆς ἐργατικῆς πίεσης ἔχει κατ' ἐπανάληψη περιορίσει τὴν ἐπέκταση τῆς συνολικῆς ζήτησης καὶ προκάλεσε ἔτσι μιὰ στασιμότητα τῆς ἀμερικανικῆς παραγωγῆς κατὰ τὴ διάρκεια 7 ἑτῶν (ποὺ ἴσοδυναμοῦσε μὲ δυναμικὴ ἀπώλεια 200—300 δισεκατομμύριων δολλαρίων) καὶ δημιούργησε σ' ὅλα τὰ γομίσματα μιὰ διεθνῆ χρίση δολλαρίου.

Δὲν εἶναι καθόλου δυνατὸν γὰ δώσουμε ἐδῶ περισσότερα παραδείγματα αὐτῆς τῆς διαλεκτικῆς ποὺ μεταμορφώνει τὴν «λύση» ἐνὸς προβλήματος ἀπὸ τὸν γραφειοκρατικὸν καπιταλισμὸν σὲ πηγὴ γέων δυσκολιῶν. Ἀποδεχόμενος τὶς αὐξήσεις τῶν μισθῶν δικαίων λύνει τὸ πρόβλημα τῶν διεξόδων του τῶν ἀναγκαίων σὲ μιὰ συνεχιζόμενη ἐπέκταση τῆς παραγωγῆς. Προσπαθεῖ ταυτοχρόνως γὰ διξαγοράσει τὴν εύπειθειαν τῶν ἐργατῶν μέσα στὴν παραγωγὴ καὶ γὰ τοὺς ρίξει πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν. Ἀλλὰ ἡ ἀγύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς δὲν περιορίζει καθόλου τὴν τάση γιὰ διεκδικήσεις στὸ οἰκονομικὸν πεδίο μᾶλλον πιὸ λιχυρή γίνεται σήμερα ἀπὸ ἄλλοτε. Κατόπιν δταν ἡ ἀθλιότητα ἀπομακρύνεται καὶ ἡ ἀπασχόληση φαίνεται ἐξασφαλισμένη, τὸ πρόβλημα τῆς τύχης τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴν ἐργασία παίρνει στὰ μάτια τῶν ἐργατῶν κεντρικὴ σπουδαιότητα καὶ αὐτὴ ἐντείνει τὴν ἐξέγερση ἐναγτίον τοῦ καθεστῶτος τοῦ καπιταλιστικοῦ ἐργοστασίου. Τέλος μακροπρόθεσμα ἡ ἀγύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς ἀναιρεῖται καθ' ἑαυτὴ καὶ τείγει γὰ κάνει φανερὸν τὸν παραλογισμὸν αὐτῆς τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ δίγως τέλος τρεξίματος πίσω ἀπὸ διάφορα μηχανικὰ εἴδη «ἀνέσεων». Ἡ τιθάσευση τῶν συγδικάτων ἐπιτρέπει στοὺς καπιταλιστὲς γὰ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ συμφέρον τους. Ἀλλὰ αὐτὴ προκαλεῖ μιὰ αὐξανόμενη ἀποχώρηση τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τὰ συγδικάτα ποὺ οἱ καπιταλιστὲς εἶναι στὸ τέλος ἀναγκασμένοι γὰ θρηγήσουν. Ἐγσωματώγοντας τὴν ἐργατικὴ γραφειοκρατία στὸ σύστημά τους τὴν κάνουν γὰ χάνει δλοένα καὶ περισσότερο τὴν ἐπιρροή της στοὺς ἐργάτες, τὸ δπλο ἀμβλύνεται στὸ βαθμὸν ποὺ χρησιμοποιεῖται. Γραφειοκρατοποιώντας τὰ κόμματα καὶ τὴν πολιτικὴ

κατορθώγουν γὰς ἀπομακρύνουν τὸν πληθυσμὸν ἀπὸ κάθε πολιτικὴ δραστηριότητα καὶ ἀπαλλάσσουν τοὺς ἀρχηγοὺς ἀπὸ τὸν ἔλεγχό του. Ἀλλὰ μὰ κοινωνίᾳ εἴτε αὐτῇ εἶναι «δημοκρατική» εἴτε ἀνοιχτὰ δλοκληρωτική, δὲν μπορεῖ γιὰ διάστημα γὰς λειτουργήσει στὴ μέση μιᾶς γενικῆς ὀδιαφορίας τῶν πολιτῶν καὶ ἡ πλήρης ἀγευθύντητα τῶν μεγάλων ἀρχηγῶν πρέπει γὰς στοιχίσει πολὺ ἀκριβὰ (ὅπως τὸ ἔχει δεῖξει χιὰ γὰς μὴν ἀναφέρουμε παρὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σουέζ καὶ ὅπως τὸ δείχνουν ἀκόμα τρία χρόνια γκωλλισμοῦ στὴν Γαλλία).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΙΑΝΟΥ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΦΟΡΙΚΩΝ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΣ

Γιατὶ λοιπὸν γίνεται ἀναγκαστικὰ ἔτσι; Γιατὶ κάθε λύση ποὺ δίνει ἡ κυρίαρχη τάξη στὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας μένει μερικὴ καὶ προκαλεῖ πάντα νέες συγκρούσεις; Εἶναι γιατὶ ἡ διεύθυνση τοῦ συνόλου τῆς σύγχρονης κοινωνίας διαφεύγει τῆς ἔξουσίας τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν ἴκανοτήτων κάθε ἰδιαίτερου στρώματος. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ γὰς γίνεται μὲ συνεπῆ τρόπο ὅσο ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων ἔχει περιοριστεῖ στὸ ρόλο τοῦ ἐκτελεστῆ, ὅσο οἱ δργανωτικὲς καὶ δημιουργικὲς ἴκανότητές τους, ὅπως καὶ ἡ πρωτοβουλία τους συστηματικὰ καταστέλλονται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν κοινωνία ποὺ ἔξ ἄλλου τοὺς καλεῖ γὰς τὴν κάνουν γὰς λειτουργήσει.

Ο γραφειοκρατικὸς καπιταλισμὸς προσπαθεῖ γὰς πραγματοποιήσει στὴν κλίμακα τῆς κοινωνίας ἔχεινο ποὺ εἶναι ἥδη ἀπραγματοποίητο στὴν κλίμακα τοῦ ἐργαστηρίου: γὰς μεταχειριστεῖ τὸ σύνολο τῶν δραστηριοτήτων ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων σὰν μιὰ μάζα ἀντικειμένων γιὰ χειραγώγηση. Ἀλλὰ ὅπως οἱ ἐργάτες ἐνὸς ἐργαστηρίου ἀν θὰ ἐκτελοῦσαν στεγὰ καὶ αὐστηρὰ τὶς ἐντολές ποὺ τοὺς δίνουν, ἡ παραγωγὴ θὰ ἀπειλούνται γὰς σταματήσει, τὸ ἵδιο ἀν οἱ πολίτες ἀφήγονταν δλοκληρωτικὰ γὰς χειραγωγοῦνται ἀπὸ τὴν προπαγάνδα ἡ γὰς συμπεριφέρονται μὲ τὴν πλήρη εὑπείθεια ποὺ τοὺς ζητάει ἡ ἔξουσία, κάθε ἔλεγχος καὶ κάθε ἀντίβαρο θὰ ἔξαφανίζονται, τὸ ἔδαφος θὰ ἔμενε ἔλευθερο στὴ γραφειοκρατικὴ παραφροσύγη καὶ τὸ ἀναγκαῖο προϊόν θὰ εἶναι ὁ Χίτλερ καὶ ὁ Στάλιν.

Ἐκεῖνο ποὺ ἦταν, τὸ πολὺ θεωρητικὰ δυνατὸ σὲ μιὰ ἀποτελ-

ματωμένη κοινωνία δούλων ή δουλοπαροίχων: η πλήρης διμοιβήτητα τής συμπεριφορᾶς τῶν ἔχμεταλλευομένων σὲ νόρμες ἐγκατεστημένες «γιὰ πάντα» ἀποκλειστικές, ἀναμφισθήτητες καὶ ἀμετάβλητες, εἶναι ἀδύνατο σὲ μιὰ κοινωνία ἀδιάκοπης ἀναταραχῆς ποὺ ἐπι-
έλλει τόσο στοὺς κυρίους ὅσο καὶ στοὺς ὑποτελεῖς γὰρ τροποποιοῦνται συνεχῶς γὰρ προσαρμόζονται σὲ καταστάσεις κάθε φορὰ νέες καὶ ἀπρόβλεπτες ποὺ ἀχρηστεύουν κάθε μέρα τὶς νόρμες τοὺς κανό-
γες τῆς συμπεριφορᾶς, τοὺς τρόπους τοῦ φέρεσθαι τὶς τεχνικές καὶ τὶς ἀξίες τῆς προηγούμενης. Αὐτὴ η κοινωνία πιασμένη μέσω σὲ μιὰ διαρκῶς ἐπιταχυνομένη κίνηση δὲν θὰ μποροῦσε γὰρ ζῆσεις οὔτε στιγμὴ ζῆν καὶ τὸ πιὸ ταπεινὸ ἀκόμα ἀπὸ τὰ μέλη της δὲν θὰ συνέβαλλε σ' αὐτὴ τὴ διαρκὴ ἀναγέωση ἀφομοιώγοντας καὶ ἀ-
ποδίδοντας νέες τεχνικές, συναινόντας σὲ ἄλλους τρόπους δργάνω-
σης καὶ ἀνακαλύπτοντας αὐτούς, τροποποιώντας τὴν κατανάλωσή της καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς της, μεταμορφώγοντας τὶς ἴδεες της καὶ τὴν ἀποψή της γιὰ τὸν κόσμο. Αὐτὴ η ἴδια η κοινωνία ἀπὸ τὴ ταξικὴ τῆς διάρθρωση ἀπαγορεύει στοὺς ἀνθρώπους γὰρ πραγμα-
τοποιήσουν αὐτὴν τὴν προσαρμογὴ καὶ αὐτὴ τὴ δημιουργία καὶ θέ-
λει γὰρ μονοπωλήσει τὶς λειτουργίες της πρὸς δφελος μιᾶς μειοψη-
φίας η δποια ή πρέπει γιὰ προνοεῖ γιὰ λογαριασμὸ δλου τοῦ κόσμου,
γὰρ καθωρίζει, γὰρ ἀποφασίζει, γὰρ ὑπαγορεύει καὶ τελικὰ γὰρ ζεῖ
γιὰ λογαρισμὸ δλου τοῦ κόσμου.

Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ φιλοσοφία καὶ ἐμεῖς δὲν λέμε δτι ὁ γραφειοκρατικὸς καπιταλισμὸς εἶναι ἀντίθετος στὴν ἀνθρώπινη φύση. Δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπινη φύση. Καὶ ὁ καθένας θὰ μποροῦσε ἔδη γὰρ πῆ δτι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ ἀνθρωπὸς δὲν μπο-
ρεῖ γίνη ἔνα ἀντικείμενο καὶ δτι συνεπῶς τὸ καπιταλιστικὸ γραφειοκρατικὸ σχέδιο εἶναι οὐτοπικό. Ἀλλὰ ἀκόμα αὐτὸς ὁ συλ-
λογισμὸς μένει φιλοσοφικός, συνεπῶς ἀφηρημένος. Εἶγαι ἀκριβῶς γιατὶ ὁ ἀνθρωπὸς δὲν εἶναι ἀντικείμενο καὶ παρουσιάζει μιὰ εὐπλα-
στικότητα σχεδὸν ἀτελεύτητη στὴν πρακτικὴ, ὅπου θὰ μποροῦσε γὰρ μεταμορφωθεῖ σὲ σχεδὸν ἀντικείμενο γιὰ μεγάλες περιόδους καὶ ὑπῆρξε πράγματι στὴν ἱστορία. Στὰ ρωμαϊκὰ ERGASTULUM στὰ μεταλλεῖα ποὺ δούλευαν ἀλυσσοδεμένοι σκλάδοι, στὶς γαλέρες γιὰ στὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης οἱ ἀνθρωποι ήταν σχεδὸν ἀντι-
κείμενο ὅχι βέβαια γιὰ τὸν φιλόσοφο η τὸν ηθικολόγο ἀλλὰ γιὰ τοὺς κυρίους τους. Γιὰ τὸν φιλόσοφο δ σεβασμὸς στοὺς σκλάδους

καὶ στὸν λόγο τους θὰ μαρτυρῶν πάντα τὸν ἀφθαρτὸν ἀνθρωπισμὸν του. Ἀλλὰ γιὰ τὴν πρακτικὴν τοῦ κυρίου αὐτὲς οἱ ἀπόψεις δὲν ἔχουν κανένα ἐνδιαφέρον. Ο σκλάδος ὑπόκειται στὴν δική του θέληση μέχρι τὰ δρια ποὺ ἔχουν χαράξει οἱ νόμοι τῆς φύσης του ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ τὸν μεταχειρίζεται σὰν ἔργαλεῖο ή σὰν ζῷο. Η ἀποψή μας εἶναι κοινωνιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ.

Η κοινωνία τοῦ συγχρόνου καπιταλισμοῦ, μέσα σὲ μιὰ κίνηση ἐπιταχυνομένης καὶ ἀμετάκλητης αὐτομεταμόρφωσης δὲν μπορεῖ, ἀκόμα καὶ γιὰ μερικὰ χρόνια γὰρ μεταμορφώσει τὰ ὑποκείμενά της σὲ σχεδὸν ἀντικείμενα ἐπὶ ποινῇ ἀμεσῆς κατάρρευσης. Ο καρκίνος ποὺ τὴν τρώγει εἶναι ὅτι αὐτὴ ταυτόχρονα συνεχῶς προσταθεῖ γὰρ πραγματοποιήσῃ αὐτὴ τὴν μεταμόρφωση.

Εἶναι οὖσιώδες νὰ προσθέσουμε ὅτι ὁ καπιταλισμὸς δὲν ἀποτυγχάνει μόνο στὴν τάση του γὰρ «ἐκλογικεύσει» σύμφωνα μὲ τὴν δπτική του καὶ τὰ συμφέροντά του, δλόκληρη τὴν κοινωνία. Εἶναι ἐπίσης ἴδια ἀνίκανος γὰρ «ἐκλογικεύσει» τὶς σχέσεις στὸ ἔσωτερικὸ τῆς κυριαρχης τάξης. Η γραφειοκρατία θέλει γὰρ παρουσιάζεται σὰν ἡ ἐνσάρκωση τῆς λογικότητας ἀλλὰ αὐτὴ ἡ λογικότητα δὲν εἶναι παρὰ ἔνα φάντασμα. "Έχουμε ἀπασχοληθεῖ ἀλλοῦ μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ δὲν θὰ σταθοῦμε ἔδο. "Ύπενθυμίζουμε ἀπλῶς ὅτι ἡ γραφειοκρατία ἀναλαμβάνει ἔνα καθῆκον ἀφ' ἑαυτοῦ του ἀδύνατο δῆλ. γὰρ δργανώσει τὴ ζωὴ καὶ τὴ δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων ἀπ' ἔξω καὶ ἀντίθετα μὲ τὰ συμφέροντά τους. "Οτι γι' αὐτὸ ὅχι μόνον στερεῖται τῆς συνδρομῆς τους — ποὺ εἶναι ταυτοχρόνως ἀναγκασμένη γὰρ τὴν παρακινεῖ — ἀλλὰ προκαλεῖ καὶ τὴν ἐνεργὸ ἀντίδρασή τους. "Οτι αὐτὴ ἡ ἀντίθεση ἔχδηλώνεται τόσο σὰν δρυηση γὰρ συνεργασθεῖ στὴν πρακτική, δσο καὶ σὰν ἄργηση νὰ πληροφορεῖ τὴ γραφειοκρατία γιὰ ὅτι γίνεται. "Οτι κατὰ σύνεπειαν ἡ γραφειοκρατία περιορίζεται γὰρ σχεδιάζει μιὰ πραγματικότητα ποὺ ὑλικῶς τὴν ἀγγοεῖ καὶ ὅτι δὲν τὴν γνώρισε. δὲν μπορεῖ γὰρ τὴν κρίνει ἐπαρκῶς γιατὶ ἡ δπτική της, οἱ μέθοδές της, ἡ φύση ἀκόμα τῆς σκέψης της εἶναι στενὰ περιορισμένες καὶ τελικὰ παραπομμένες ἀπὸ τὴν κατάστασή της σὰν ἐκμεταλλευτικοῦ καὶ ἀποχωρισμένου ἀπὸ τὴν κοινωνία στρώματος. "Οτι αὐτὴ δὲν

μπορεῖ νὰ «σχεδιάσει» παρὰ στὸ παρελθὸν μὴ βλέπουτας τὸ μέλλον παρὰ σὰν μιὰ ἐπαγάληψη ἀπὸ δὲ τι ὑπῆρξε σὲ μεγενθυσμένη κλίμακα καὶ μὴ μπορῶντας νὰ τὴν «δεσπόσει» παρὰ προσπαθῶντας νὰ τὴν ὑποτάξει σ' αὐτὸν ποὺ ἥδη ξαίρει. Τὸ σύνολο αὐτῶν τῶν ἀντιφάσεων μεταφέρεται καὶ ἀναπαράγεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἔδιου τοῦ γραφειοκρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἡ ἐπέκταση τῆς γραφειοκρατίας τῆς ἐπιβάλλει νὰ ὀργανώσῃ τὴν «ἔργασία» της ἐφαρμόζοντας τὶς δικές της μέθοδες καὶ συνεπῶς δημιουργώντας στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ γραφειοκρατικοῦ μηχανισμοῦ μιὰ διαίρεση μεταξὺ διευθυγόντων καὶ ἐκτελεστῶν ποὺ ἔτσι ἐπανεμφανίζεται στοὺς κόλπους αὐτοῦ τοῦ μηχανισμοῦ ἢ ἀντίφαση ποὺ χαρακτηρίζει τὶς σχέσεις αὐτοῦ τοῦ μηχανισμοῦ μὲ τὴν κοινωνία. Μακριὰ λοιπὸν ἀπὸ τὸ νὰ ἐνοποιεῖται ἢ ἐξουσία, ἢ γραφειοκρατία εἶγαι βαθειὰ διαιρεμένη στὸ ἐσωτερικό της. Αὐτὴ ἡ διαίρεση ἐπιδεινώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός δὲ τι ὁ γραφειοκρατικὸς μηχανισμὸς εἶγαι ἀναγκαστικὰ ἱεραρχημένος, δὲ τι ἡ τύχη τῶν ἀτόμων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαγωγὴ τους καὶ δὲ τι σὲ μιὰ δυναμικὴ κοινωνία δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καμιὰ «λογική» βάση ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ κανογίζει τὸ πρόβλημα τῆς προαγωγῆς τῶν ἀτόμων καὶ τῆς θέσης τους μέσα στὸν ἱεραρχικὸ μηχανισμό. «Οτι ἡ πάλη δλων ἐγαντίον δλων στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μηχανισμοῦ καταλήγει στὸν σχηματισμὸν ἀλλαγῶν τῶν δποίων ἢ δραστηριότητα ἀλλοιώνει οὐσιαστικὰ τὴν λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ καὶ καταστρέφει τὶς τελευταῖς ἀξιώσεις γιὰ λογικότητα. «Οτι ἡ πληροφόρηση στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μηχανισμοῦ εἶναι ἀναπότομη ἢ παραποιημένη. «Οτι ὁ μηχανισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ παρὰ δίγοντάς του κανόνες δριτούς καὶ αὐτηρούς, περιοδικὰ διεστάμενους ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ τῶν δποίων ἢ ἀναθεώρηση σημαίνει μιὰ φορὰ στὶς δυὸ μία κρίση.

Οἱ παράγοντες ποὺ καθωρίζουν τὴν ἀποτυχία τοῦ γραφειοκρατικοῦ καπιταλισμοῦ στὴν προσπάθειά του νὰ ὀργανώσει ὅλοκληρωτικὰ τὴν κοινωνία σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά του δὲν εἶναι λοιπὸν οὔτε τυχαῖοι οὔτε ἐφήμεροι. Δοσμένοι μὲ αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴν τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος ἐκφράζουν τὶς διαρθρώσεις του τὶς πιὸ βαθειές: τὸν ἀντιφατικὸ χαρακτῆρα τῆς θεμελιώδους καπιταλιστικῆς σχέσης, τὴν διαρκή του ἀμφισσήτηση ἀπὸ τὴν πάλη τῶν τάξεων, τὴν ἀναπαραγωγὴν αὐτῶν τῶν συγχρούσεων στὸ

ΐδιο τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ γραφειοκρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ τὴν ἀποξένωσή του ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ποὺ πρέπει νὰ διευθύνει. Αὐτοὶ δὲν μποροῦν νὰ περιοριστοῦν ἀπὸ κακιμά «μεταρρύθμιση» τοῦ συστήματος. Οἱ μεταρρυθμίσεις δὲν ἀφήγουν μόνον ἀθικτὴ τὴν ἀντιφατικὴ διάρθρωση τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ τῆς ἐπιδειγώνου τὴν ἔκφραση γιατὶ κάθε μεταρρύθμιση συνεπάγεται μιὰ γραφειοκρατία ποὺ τὴν διευθύνει. **Ο ρεφορμισμὸς δὲν εἶναι οὐτοπικός, δπως πίστευαν ἀλλοτε οἱ μαρξιστὲς γιατὶ οἱ οἰκογομικοὶ γόμοι ἐμποδίζουν καὶ ἀλλοιώνουν τὴν καταγομὴ τοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος (αὐτὸς εἶναι λάθος).** Εἶναι οὐτοπικός γιατὶ εἶναι πάντα καὶ κατὰ προσδιορισμὸ γραφειοκρατικός. Οἱ περιορισμένες τροποποιήσεις ποὺ θέλει νὰ εἰσαγάγει δχ: μόνον δὲν θίγουν ποτὲ τὴ θεμελιώδη καπιταλιστικὴ σχέση, ἀλλὰ πρέπει αὐτὲς νὰ διοικοῦνται χωριστὰ ἀπὸ διμάδες καὶ ἀπὸ ἐπὶ τούτου θεσμούς, ποὺ αὐτόματα ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὶς μάζες καὶ ἀντιτίθενται σ' αὐτές. Εἶναι αὐτὸς ὁ ίδιος ὁ σύγχρονος καπιταλισμὸς ποὺ εἶναι ρεφορμιστής.

Κάθε «ἐργατικὸς» ρεφορμισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ συνεργάτης τοῦ καπιταλισμοῦ στὴν πραγματοποίηση τῶν τάσεών του τῶν πιὸ βαθειῶν.

Αλλὰ παρ' ὅλο ποὺ εἶναι ἀγίκανος ὁ καπιταλισμὸς νὰ ὑπερνικήσει τὴν θεμελιώδη του ἀντίφαση κατορθώνει νὰ «δργανώγει» ἔξωτερικὰ τὴν κοινωνία γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἔξελίσσεται αὐτὴ δίχως κτυπήματα, δίχως συγκρούσεις καὶ δίχως κρίσεις; Ο γραφειοκρατικὸς καὶ ὀλοκληρωτικὸς ἔλεγχος κατορθώνει νὰ ἔξασφαλίζει μιὰ συμφυῇ λειτουργία τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὴν ἀποφη τῶν ἔκμεταλλευτῶν; Άρκει νὰ παρατηρήσουμε τὴν πραγματικότητα γύρω μας γιὰ νὰ ίδομε δτὶ δὲν τὸ κατορθώγει. Άπείρως πιὸ συγειδητὴ καὶ ἀπείρως πιὸ πλούσια στὰ μέσα ἀπ' δτὶ ήταν στὴ διάρκεια ἐνὸς αἰώνα ἡ καπιταλιστικὴ πολιτικὴ, πάντα ἀποτυγχάνει στὴν ἀντιμετώπιση τῆς σύγχρονης κοινωνικῆς πραγματικότητας. Αὐτὴ ἡ ἀποτυχία μεταφράζεται μὲ διαρκὴ τρόπο ἀπὸ μιὰ τεράστια σπατάλη τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν ἀπὸ τὴν ἀποφη ἀκόμα τῶν κυριάρχων τάξεων, ἀπὸ τὸ γεγονὸς δτὶ τὰ σχέδιά τους δὲν πραγματοποιοῦνται ποτέ, παρὰ κατὰ τὸ ἥμισυ λόγω τῆς ἀνικανότητάς τους νὰ κυ-

ριαρχούν πραγματικά στήν πορεία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὅλλακτα μεταφράζεται ἐπίσης περιοδικά ἀπό χρίσεις τῆς κοινωνίας που ὁ καπιταλισμὸς δὲν κατορθώνει καὶ δὲν μπορεῖ γὰρ κατορθώσει νὰ περιορίσει. Μ' αὐτὸν δρόμον χρίση δὲν ἔννοοῦμε μόνο τίς οἰκονομικὲς χρίσεις, ἀλλὰ αὐτές τίς φάσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ὃπου ἔνα δύοιο δήποτε γεγονός (οἰκονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, διεθνές) προκαλεῖ μιὰ δέξια ἀνατροπὴ τῆς ισορροπίας στήν τρέχουσα λειτουργία τῆς κοινωνίας, καθιστᾶ καὶ τοὺς ὑπάρχοντας θεσμοὺς καὶ μηχανισμοὺς σὲ πρόσκαιρη ἀνικανότητα νὰ ἐπανεγκαταστήσουν τήν ισορροπίαν. Κρίσεις μ' αὐτὴν τήν ἔννοια δύοιο δήποτε καὶ ἐν εἶναι ἡ προέλευσή τους εἶναι ἔνδογενεῖς ἀπό τήν φύση τοῦ καπιταλιστικῶν συστήματος, αὐτές ἐκφράζουν τὸν παραλογισμό του καὶ τὴν θεμελιώδη ἀσυναρτησία του. Ἐνα πράγμα εἶναι γὰρ διαπιστώνομε ἐπὶ περαδείγματι ὅτι ὁ καπιταλισμὸς μπορεῖ τοῦ λοιποῦ νὰ περιορίζει τίς διακυμάνσεις τῆς οἰκονομίας σὲ στεγάδρια καὶ συνεπῶς αὐτές οἱ διακυμάνσεις νὰ χάγουν πολὺ ἀπό τήν σπουδαιότητα ποὺ εἶχαν ἀλλοτε. Καὶ ἔνα ἄλλο σὲ ἀπειρη ἀπόσταση ἀπό τὸ πρῶτο, εἶναι νὰ πιστεύομε ὅτι ὁ καπιταλισμὸς ἔχει γίνει ἵκανός γὰρ ἐξασφαλίζει μιὰ συνεπή κοινωνική ἀνάπτυξη ἀπό τὴν δική του ἀποψη, δίχως συγχρούσεις καὶ δίχως ἐκρήξεις. Οἱ διαστάσεις καὶ ἡ πολυπλοκότητα τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ πρὸ παντὸς οἱ διαρκεῖς μεταμορφώσεις τῆς, κάνουν ὥστε μιὰ συναρπήσασθαι λειτουργία τῆς κοινωνίας νὰ μὴ μπορεῖ γὰρ ἐξασφαλιστεῖν οὕτε ἀπό τοὺς «φυσικοὺς νόμους» οὔτε ἀπό τίς αὐτόματες ἀντιδράσεις τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴν τὴν συναρπήσασθαι λειτουργία — ποὺ δὲν δημιουργοῦσε πρόβλημα στήν πορεία τῶν προηγουμένων φάσεων τῆς ιστορίας — γίνεται ἔνα καθηκον ποὺ πρέπει γὰρ ἐξασφαλιστεῖ ἀπό θεσμοὺς καὶ δραστηριότητες ἐπὶ τούτοις. Ἡ συνεχής ἀνατροπὴ τῆς τεχνικῆς καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων, ἡ ἐμφάνιση τοιμέων δραστηριότητος, μέχρι τότε ἀπομακρυσμένων, ἡ αὐξανόμενη ἀλληλεξάρτηση τῶν λαῶν, τῶν βιομηχανιῶν, τῶν γεγονότων κάνουν γέα προβλήματα γὰρ παρουσιάζονται συνεχῶς καὶ στὰ ὅποια οἱ λύσεις ποὺ ἐφαρμόστηκαν στὸ παρελθόν γὰρ μὴν ἔχουν πλέον ἀξία. Ἡ διευθύνουσα τάξη καλεῖται τότε ἀντικειμενικά γὰρ δώση μιὰ συναρπήσασθαι λειτουργία σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα. Λοιπόν, γιὰς λόγους ποὺ ἔχουν ἥδη δοθεῖ καὶ ποὺ ἀνήκουν συγχρόνως στήν ταξική διάρθρωση τῆς κοινωνίας καὶ

στήν δική της διάλογο! ωση σάν εκμεταλλευτική τάξη δὲν υπάρχει καμμιά εγγύηση ότι αύτή είναι σε θέση να τὸ κάνει. Αύτή είναι άνικανη σάν να πούμε φιάλ φορά στίς δυό. "Ετσι γίνεται κάθε φορά που μιά κρίση μὲ τὴν ἀκριβή ἔννοια τοῦ ὄρου ξεσπάει — οἰκονομική, πολιτική, διεθνής ή ἄλλη. Κάθε ίδιαίτερη κρίση μπορεῖ λοιπὸν νὰ φαίνεται σάν ἐνα «ἐπεισόδιο» ἀλλὰ σὲ ἕνα τέτοιο σύστημα ή υπαρξη ἐπεισόδιων καὶ ή περιοδική ἐπανάληψη τους (ἀν καὶ ὅχι «κανονικῶν») είναι ἀπολύτως ἀναπόφευκτη. Είτε πρόκειται γιὰ μιὰ υποχώρηση περισσότερο παρατεινόμενη τῆς συνήθους, εἴτε γιὰ τὸ πόλεμο τῆς Ἀλγερίας, εἴτε οἱ μαῦροι δὲν ἀνέχονται πλέον τὴν φυλετική διάκριση στήν διοία δ ἀμερικάνικος καπιταλισμὸς εἶναι ἀνίκανος νὰ δώσει ἕνα τέλος, εἴτε οἱ Βέλγοι ἀνθρώκων πάνουν νὰ είναι τοκοφόροι ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στήν ἄλλη καὶ που κατὰ συγέπειαν ἀποφασίζουν νὰ «καταργήσουν» καθαρὰ καὶ ἀπλὰ τὸν οἰκονομικὸ χάρτη τοῦ Μπορινάζ καὶ τὶς ἐκατοντάδες χιλιάδες τῶν κατοίκων του — ἢ η Βελγικὴ κυβέρνηση γιὰ νὰ διαρρυθμίσει τὰ οἰκονομικά της, δημιουργεῖ μὲ τὰ ίδια τῆς τὰ γέρια μιὰ γενικὴ ἀπεργία ἐνὸς ἐκατομμυρίου ἐργατῶν διαρκεῖας ἐνὸς μηνός, εἴτε πρόκειται γιὰ τὴν Ἀγατολικὴ Γερμανία, τὴν Πολωνία, ή τὴν Οὐγγαρία τὴ στιγμὴ που η ἔνταση ἀγάμεσα στὶς τάξεις δρίσκεται ἥδη στὸ μάξιμουμ καὶ διό τοι ρωγμὲς τοῦ οἰκοδομῆματος τῆς ἔξουσίας είναι δρατὲς γιὰ δλους, ή γραφειοκρατία δὲν ξαίρει νὰ κάνει τίποτε καλύτερο παρὰ νὰ βάζει φωτιὰ στὸ μπαρούτι μὲ προκλητικὲς πράξεις.

Ἐναυτίον αὐτῶν τῶν «ἐπεισόδιων» τὸ καπιταλιστικὸ σύστημα ὅχι μόνον δὲν προφυλάσσεται, ἀλλὰ ἀναπόδραστα τείγει νὰ τὰ παράγει μὲ τὴν μιὰ ή τὴν ἄλλη μορφή. Σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς ὁ διαθὺς παραλογισμὸς τοῦ συστήματος ἐκρήγνυται, ή συνάφεια τοῦ κοινωνικοῦ ἴστου διαρήγνυται καὶ τὸ πρόβλημα τῆς συλλογικῆς δργάνωσης τῆς κοινωνίας τίθεται ἀντικειμενικά. Ἐν ταυτοχρόνως τίθεται μὲ σαφήνεια στὴ συνείδηση τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, ή συνειδητή τους ἐπέμβαση μπορεῖ νὰ μεταμορφώσει αὐτὸ τὸ «ἐπεισόδιο» σὲ κοινωνικὴ ἐπανάσταση. Στὸ τέλος ἔτσι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο είναι που παράγονται οἱ ἐπαναστάσεις στὴν ἴστορία, τόσο τοῦ καπιταλισμοῦ δσο καὶ τῶν προηγουμένων καθεστώτων καὶ καθόλου τὴ στιγμὴ που μιὰ φαντασιώδης «δυναμικὴ τῶν ἀντικειμενικῶν ἀντιφάσεων» φτάνει στὸν παροξυσμό της.